

~~DAVID NOLINS~~

De waan van Cotard

2016

DE BEZIGE BIJ

AMSTERDAM | ANTWERPEN

Ces malades, qui n'étaient rien, en arrivent à être tout.

[Een zieke antwoordt:]

'La personne de moi-même n'a pas de nom: elle souhaite que vous n'écriviez pas.'

'La personne de moi-même est seule, et bien seule, elle n'a pas de parents, elle n'en a jamais eu. (...) Voilà une invisible qui descend, elle vient mêler sa voix à la mienne.'

– J. Cotard, M. Camuset, J. Seglas, *Du délire des négations aux idées d'énormité*

De nacht nadat Anna de foto 'Jean en de appel' online plaatste, droomt ze voor het eerst van haar ongeboren kind. Als ze tegen haar gewoonte in op haar buik gaat liggen, begint haar baarmoeder ritmisch samen te trekken, waarop de rijpe Graafse follikel barst en een eikel vrijkomt, die zich naar de eileider toe werkt, waar ze gedurende ongeveer tweeënzeventig uren zal blijven. In die enkele minuten van haar ovulatie droomt ze over een kind als een levende dode, dat haar niettemin benadert en aanspreekt. Hoewel ze eruitziet alsof ze is gemaquilleerd voor een horrorfilm van derde categorie, klinkt haar stem als die van het zoetsappigste meisje, dat herhaaldelijk het oerwoord 'mama' uitspreekt, in Anna's droom duidelijk geconnoteerd aan het woord voor borst ('mamma'), niet het minst omdat de droomster zich ziet uitgebeeld met een cupmaat buiten proportie. Het meisje, weet Anna, heet Apple, niet toevallig vanuit de associatie met de foto die Anna eerder die dag van Jean en de valende appel maakte. Dat het 'apple' en niet 'appel' is (we horen dat ook in de uitspraak), hangt dan weer samen met de laptop, de telefoon en de muziekdrager die Anna als vurige fan van het genoemde merk in haar bezit heeft. Apple vertelt dat ze het moeilijk heeft met papa, die zich steeds meer naar haar toe beweegt. Hij is te veel met zijn sterfelijkheid bezig. Daarom vraagt Apple aan mama of ze niet eens met papa zou kunnen praten, maar ook: het zal nog een tijdje duren voor het gebeuren zich ten volle ma-

nifesteert. Ze vertelt dit terwijl ze haar rotte tanden laat zien (en dat voor een meisje van misschien zes jaar oud), terwijl speeksel uit haar mondhoeken druipt en haar huid afschilfert. Het is een droom en voor Anna, die erg gevoelig is, een nachtmerrie, omdat ze Apple tot in haar pulserende baarmoeder voelt sterven.

Die ochtend verzwijgt Anna haar droom en zit ze terneergeslagen aan het ontbijt, overweldigd door een fikse opstoot van melancholie, dat is: haar specifieke vorm van zwaarmoedigheid, waarbij ze in een steeds donkerder wordende grot afdaalt. Jean, anders zo oplettend, merkt het niet op. Die nacht was ook hij afgedaald langs de levensdraad die zijn jaren verbond.

In mijn werkkamer had ik een lievelingsroman uit mijn jeugd voor het eerst in meer dan twintig jaar uit de boekenkast geplukt en hem doorgebladerd. Ik las over de vijfjarige jongen die weldra zou sterven en zag Micky meteen weer voor me, als het nieuwsgierige knaapje dat door zijn moeder werd verwaarloosd en door zijn vader werd aanbeden. Ik wilde het boek herlezen en vond tussen pagina zes en zeven een klasfoto van toen ik vijftien was en bekeek de gezichten een voor een. Ongeveer de helft van mijn klasgenoten wist ik nog bij naam te noemen. Toen ik mezelf vond, schrok ik van de onschuld die reeds verduisterde rond de diepe kassen van mijn ogen.

Dat jaar was mijn laatste jaar aan het college geweest. De foto was gemaakt voor mijn vertrek, dus ik kon alleen maar raden hoe de donkerte en de magerzucht mijn gezicht weldra verder zouden tekenen, na mijn exodus net voor de kerstvakantie. Want zo voelde het toen, alsof ik helemaal op mezelf een volk was dat migreerde. Om uiteindelijk gewoon bij mijn achttiende jaar in dezelfde stad,

waar ik altijd al woonde, uit te komen. Maar dan wel zodanig veranderd dat ik zowel winst als verlies had geboekt. Winst ten opzichte van het maatschappelijke leven en verlies ten opzichte van de rijkdom die mijn persoonlijkheid had kunnen zijn.

Soms is bewustwording een kwestie van minuten. Sommigen beleven in alle stilte hun eigenste persoonlijke aardbeving waarna alles anders is. Zo ook verging het Jean, die op zijn vijftiende opnieuw maar nu oud werd geboren. Nu ik er op mijn zevenendertigste aan terugdenk, er alles welbeschouwd nu voor het eerst en echt aan terugdenk, zie ik helder hoe het verleden tussen toen en vandaag ligt opgestapeld, hoe het zich heeft vermeerderd tot het middernachtelijke uur waarop mijn herinnering een aanvang neemt, niet veel anders dan de beginscène van een film.

Het openingsshot van mijn geboortefilm is de refter van het college waar ik schoolliep; ik nam er met meer dan driehonderd mensen deel aan het examen wiskunde.

In de refter waar driehonderd leerlingen en een twintigtal surveillerende leerkrachten in stilte een voormiddag doorbrachten, was alles aanwezig. Zeker vanuit het perspectief van de vijftienjarige Jean was heel de samenleving vertegenwoordigd, van de gezichten van de aanwezigen vielen zoveel werelden af te lezen. De collegerefter had de allure van een gewijde ruimte. Zoals ik het me herinner, bevond ik me in een tempel, hol en koud, hoewel het zomer was. Het was die sfeer die op me neerdaalde toen ik op mijn kladblad een reeks logaritmen probeerde op te lossen. Verder dan de eerste vraag kwam ik nooit. Er zette zich iets in beweging. Ik deed iets waar-

door ik voor het eerst in mijn leven naast mezelf kwam te staan. Of misschien had ik dat in mijn kinderjaren ook al beleefd, maar er toen geen aandacht aan besteed, het niet doorvoeld en er geen beschouwing aan gewijd.

Op die leeftijd was ik mollig, misschien wel dik, en dat was letterlijk en figuurlijk een zwaarte die ik moest dragen. Ik had een heel zware tred. Men hoorde hem van ver aankomen, *bonk, bonk*, en hij hoorde zichzelf, de aanwezigheid van zichzelf, dat ongemakkelijke gevoel van menig puber die zichzelf leert kennen als finaal geworpen en denkt: dus met dit heb ik het te doen en het is sterfelijk. Misschien denkt hij ook: en er is een verantwoordelijkheid aan verbonden, want ik heb te denken en keuzes te maken; er is als zelfdenkende instantie geen vrijblijvendheid mogelijk; willekeur is per definitie onmogelijk als het denken wordt gestuurd vanuit een eigennaam; het moet worden gestuurd, want anders is er geen sprake van denken; en ik heb taal verworven; ik moet vanuit ergens de woorden en de zinnen afwickelen in een richting die als wenselijk wordt beschouwd en die wenselijkheid moet ik ook zelf weer bepalen met behulp van diezelfde taal, nee, niet met behulp van, maar als enige grond en tevens verlies van wat of wie ik ben. En al dit was te veel voor de puber om te bevatten en dat is op mijn zevenendertigste niet veel anders, met dit verschil dat de gevangene van de taal zich met de jaren verzoent met zijn grond en verlies.

Toen in de refter werd het me te veel, daar te zitten, plots als mens, rondkijkend, me niet langer concentrerend op het examenblad dat voor me lag, maar me nu verdubbeld te weten, beseffende dat het bij die driehonderd anderen ook zo gesteld was, dat ook zij daar met hun

hoofd zaten – het hoofd dat tevens moest nadenken over het eigen hoofd.

En wat een ellendige omgeving was het college, met zijn vooroorlogse stenen vloeren, die naar boenwas roken. Bovenal de tempel, de tempel drukte op me en gaf me iets als pleinvrees, maar daarna was het toch vooral de benauwdheid van tussen de mensen te zitten; voor, achter, links en rechts van me zaten de mensen, weliswaar maar mensen van tussen de veertien en de achttien jaar, maar niettemin mensen, die ik nu in hun volle gewicht zag. Vandaag kan ik me makkelijk in de rol van de psycholoog, de socioloog of de antropoloog verplaatsen, zonder dat ik over hun expertise beschik, maar toch, ik kan toeschouwen zonder me gehinderd te weten door de werkelijke draagwijdte van het bestaan, het bestaan van een ander, maar toen was ik misschien meer vloeibaar, onvaster, en bracht de aanwezigheid van een ander me aan het wankelen, werd de stoel waarop ik zat een hellend vlak, was er de voorbode van iets.

Hij bouwde zich toen in de refter op tot angst en die angst verdween wellicht nooit, hoewel Jean hem de laatste jaren veel beter controleert, hem uitbant als het moet, hem verdraagt als het niet anders kan. Daarenboven biedt de hedendaagse samenleving tal van mogelijkheden om de angst te bezweren, denk maar aan de deugddoende ontspanning van hoge kwaliteit die dagelijks wordt georganiseerd in allerhande media of denk aan de psychofarmaca.

Op zijn vijftiende voelde hij zich heel erg levend. Toch werd hij door sommigen als dood gepercipieerd. Nu begrijp ik dat, maar toen hoegenaamd niet, dat medeleeringen me zeiden: 'Jij bent dood, jij bent heel erg dood; de

dood is van je gezicht af te lezen.' Ik had wat men zou kunnen noemen een bevroren gezicht, daar viel inderdaad niets van af te lezen en als niets gelijkstaat aan de dood, dan leek ik wel dood. Ik was verstarde, toonde geen vreugde of verdriet, wel soms plots opkomende en hevige woede, maar meestal leek ik van steen, terwijl hij bruiste van leven, wat een leven, wat een emoties, wat een groeifasen en wat een omwentelingen van de geest. Maar ik toonde er niets van. Want ik werd, zoals vandaag nog altijd, verlamd door de vraag: wie zou het interesseren? Waarop hij meteen antwoordde: niemand. Terwijl ik wel, nu, op mijn vijftiende in de refter, een plots verpletterende interesse opvatte voor de andere mensen in de ruimte, de tempel, in die heel verdrietige architectuur van het college.

Die interesse ging op een heel vanzelfsprekende manier gepaard met een steeds dieper wordende walging, want ik was niet vrij in mijn interesse toen en ben niet vrij in mijn aanwezigheid vandaag. Waren er maar driehonderd mensen nodig om de soort te vervloeken? Nee, zeer zeker niet, er was maar één mens voor nodig, die bijvoorbeeld voorovergebogen, gekromde rug, zwaar van lijf en leden, nochtans met zoiets zuivers als de wiskunde opgescheept zat in een banale refter, die zich ondanks de alledaagsheid opende tot een welhaast religieuze dimensie waarmee hij zich verbonden wist. Ongedoopt en zeker niet opgegroeid in een hoeksteen van de samenleving was ik me, ongeacht de faits divers van het geloof in het college, niet bewust van zoiets als religie; ik kon er alvast geen betekenis aan vastknopen; ik was er blind voor. En als ik er nu aan terugdenk: het gebeurde had nauwelijks iets met religie te maken. Ik gebruikte 'religie' als stop-

woord voor wat niet meteen voorhanden was, zoals mensen spreken over 'iets' als iets onbekends, hogers of onverklaarbaars. (letsisme.)

* *
*

Anna maakt zich sterk dat ze er goed aan hebben gedaan geen kind te nemen, zoals men dat zegt, omdat zij en Jean het als koppel nooit hadden overleefd. Een kind had hen zeker uiteengedreven. Hij is te gevoelig, te zeer ingesteld op zijn rust of op de problematische denkbeelden die hij telkens weer verzint. Elke avond, na zijn werk als bibliothecaris, zit hij in zijn werkkamer en noteert hij gedachten in zijn schriftjes. En wat een probleem zou een kind wel niet vormen, als je het beschouwt als de meest letterlijke manifestatie van een leven tezamen.

Ik benoem het gezin, zoals wij dat zouden vormen, als een onmogelijke microkosmos. Ik heb het nooit zo uitgesproken tegenover Anna, maar dit is wat ik voel: als een vader, een moeder en een kind onder één dak gaan wonen, waarbij vader en moeder voor het kind moeten zorgen, om beurten of tezamen, dan is dat vragen om problemen. En dat is zo omdat het kind als een grensmaal is (wat zegt hij? een kind is meerdere grensmaal tegelijk!) die de heerlijkheid van zijn meester afbakent, zodat die heerlijkheid zich niet verder kan uitbreiden.

Anna was jaren geleden ongepland zwanger, maar we hadden samen besloten de zwangerschap af te breken. Geen van beiden wisten we wat we daarbij voelden. Een dag na de abortus was Jean op een voor hem onnatuurlijke manier blij en fietste hij met een brede glimlach en met kaarsrechte rug door de stad, terwijl hij zijn hoofd na-

drukkelijk van links naar rechts draaide. Hij werd nagekeken en sommigen vroegen zich misschien af of hij net vader was geworden, zo trots en vol vreugde toonde hij zich aan de voorbijgangers. Het landschap dat zich in hem opende, was er een van vrijheid en vergezichten. Na de dood van hun ongeborn vrucht leek plots alles mogelijk, maar had iemand hem toen tot stilstand gedwongen en gevraagd naar zijn toekomstplannen, dan was zijn glimlach zeker meteen verdwenen om plaats te maken voor zijn natuurlijke droefheid. Maar niemand stelde me die vraag zodat ik, en dat is zoals iedereen weet een geneugte des levens, me in de mogelijkheden van dat niet-sende alles kon vermeien, wel een hele dag lang, totdat ik me 's avonds moe en door mezelf onbegrepen voelde.

Het was Anna die als eerste over de zwangerschapsonderbreking begon. En hoewel ik er op dat moment ook al over had nagedacht, was ik te hoffelijk om woordelijk in te grijpen in het lichaam van mijn vrouw, want zodra iets gezegd is, wist ik, wordt het al werkelijkheid. Voor Anna moest eerst het lichaam spreken. Toen haar hormonale huishouding werd gereorganiseerd en haar borsten opzwoollen en gevoeliger werden, kwam er een deuk in haar levenslust. Ze voelde zich overgenomen door een haar vreemd wezen en kon zich niet voorstellen dat dit alleen maar erger zou worden en ook nog eens negen maanden zou duren. Ze was goede maatjes met haar lichaam en wilde dat dit zo bleef. Ook haar verborgen melancholie speelde haar meer parten dan anders. Dus snikte ze op een avond dat het kind haar niet welkom was en dat ze de vrucht liever vandaag dan morgen liet verwijderen. Jean, die meteen in stilte een kiem van blijdschap plantte, sprak meelevend en liet haar de beslissing nemen, vanuit

de gedachte dat elke vrouw baas is in eigen buik. Maar ook bazen kunnen worden gestuurd.

Na de abortus was Anna niet gelukkig, niet ongelukkig, ook niet onverschillig, ook niet een beetje opgelucht of een beetje teleurgesteld. Ja, ze nam zichzelf vast door haar armen onder haar borsten te kruisen en ze beloofde haar lichaam dat er voortaan maar één wezen in dit lichaam zou huizen en dat wezen was zichzelf, Anna, de vrouw die je in alle richtingen kon lezen. Haar verborgen melancholie was reeds als een ondergeschoven kind dat ze zo veel mogelijk trachtte te verloochenen. Misschien dat Anna had voorvoeld dat het te verwachten kind niet meer en niet minder zou zijn dan de werkelijke geboorte van haar melancholie.

Anna wilde op haar manier haar eigen heerlijkheid niet op het spel zetten, te weten: haar lichaam en de volledige beschikbaarheid ervan. Ook hield ze niet van de rol van de moeder die in haar beleving niet uit dansen gaat. Maar haar nachtmerrie heeft zich in de dag geschreven. Telkens ze haar tablet, telefoon of laptop ter hand neemt en het icoontje ziet glanzen of oplichten, popt Apple als het zombietje in haar herinnering. Ze houdt het beeld van het kind vast, misschien als een soort schuldbekentenis ten opzichte van haar vrijmoedige leven of uit spijt omdat ze het niet geboren heeft laten worden. Ze kijkt in de spiegel en ziet voor het eerst haar werkelijke leeftijd en in het beeld van Apple draagt ze nu haar eigen sterfelijkheid met zich mee, buiten haar geplaatst en toch van haar, uit haar voortgekomen en toch weer niet, als iets wat kan worden weggeschreven. Van tijd tot tijd verschijnt het kind met een grijns. Als het louter de idee van sterfelijkheid wil vertellen, dan is het nu toch wel klaar? Maar het

lijkt alsof Apple er nog iets aan wil toevoegen. Toch kan Anna niet raden wat. Zo weet ze zich plotseling verdubbeld, want het kind lijkt, zijn verre staat van ontbinding buiten beschouwing gelaten, als twee druppels water op Anna toen ze zelf ongeveer de leeftijd van Apple had. Of het moet zijn dat het meisje wil vertellen dat de jeugd van haar moeder nu wel definitief voorbij is en dat ze zich daarnaar moet schikken. Of het gaat over Jean, die toch de vader is, en die zich de laatste dagen wel heel gereserveerd gedraagt, bijna afwezig in haar nabijheid. *Wat probeert hij te verbergen?*

Toen ze gisteravond samen naar de etalage van een kledingwinkel stonden te kijken, legde Anna haar arm rond zijn middel. Bij de eerste aanraking keek hij geschrokken achterom, alsof niet zij maar iemand anders hem had aangeraakt. Anna had dit opgemerkt. In (of buiten?) Jean verschoof er iets. Ik kan het niet verklaren. Het is niet dat ik Anna voor een ander nam. Het is eerder zo dat ik mezelf, gedurende een fractie van een seconde, voor een ander nam, dat Anna hem als een ander, een afwezige, aanraakte. In dat ogenblik leek ik er niet te zijn en keek ik verdwaasd om me heen op zoek naar mezelf. In dat moment was alles stil.

* *
*

Ze zitten met z'n drieën in de kleine stadstuin, Jean, Anna en Jack, op oude, gammele stoelen. Jack heeft net een nacht gewerkt en is op deze zondag, de eerste echte zomerdag, langsgelopen met croissants, koffiekoeken en zelfs een fles cava. Zo gaat het bij elk begin van de zomer en het mopperen op Jack is welhaast traditie, waarbij Jack

zich het protest met een brede glimlach laat welgevalen, de fles cava omhooghoudt en overdreven enthousiast de zon prijst, alsof het midzomer is na een maandenlange winternacht. Het werkt altijd. Anna laat koffie doorlopen en ik houd mijn arme hoofd onder koud water.

Jack heeft een rustige nacht achter de rug in de ontweningskliniek waar hij werkt. Gisteravond, net voor het slapengaan, zei een gast genaamd Dries: 'Ik verafschuw psychische spelletjes en manipulaties. Mijn ouders, die al oud zijn, hebben me geleerd dat een tafel een tafel is en een stoel een stoel. Daar handel ik naar. En daar zal ik altijd naar handelen.' De broze jongen, klein en tenger, met grote, diepzwarte ogen, eerder Indisch dan Berbers van uiterlijk, had net ontdekt dat hij hiv heeft en was daar heel erg van geschrokken. Hij werd onlangs afgeranseld, lag twee dagen comateus op straat en werd uiteindelijk in het ziekenhuis opgenomen. Hij mist enkele voortanden en heeft littekens op zijn onderarmen. Hij lijkt wel een meisje, met zijn vrouwelijke bijna dansende manier van bewegen. Tijdens het gesprek kwam hij dikwijls heel dicht bij Jack en raakte net niet met zijn hoofd de borst van de nachtwachter. Dan deinsde de jongen terug en ging weer op zijn stoel zitten, zich plots bewust van zijn natuurlijke hang naar intimiteit. Hij legde een kleine handdoek over zijn blote jongensknieën, zodat hij bij het rollen van zijn sigaret geen tabak op de grond zou morsen.

Die namiddag had Dries de keuken van de afdeling gedweild, als ontspanning, want als hij niet in de gelegenheid is om te praten als een manier om stoom af te laten, dan moet hij schoonmaken. Hij leeft op straat en slaapt doorgaans in de nachtopvang en ook daar neemt hij vrij-

willig emmer, water en borstel ter hand. Maar de laatste maanden bracht hij door in de gevangenis, waar hij veel had meegemaakt. Hij had er zoveel meegemaakt dat hij had geleerd hoe sterk hij wel was en terwijl hij dit zei, glansden zijn ogen als natte kolen. En vervolgens kwamen de tranen, waarna hij zich meteen herpakte. Zijn oudere broer, die alcoholicus is, slaapt in de opbergruimte van zijn ouders op een versleten bank. Die is achtenveertig en leeft als een kind, maar hij is heel handig en als iets stuk is, dan maakt hij het meteen. Maar bij zichzelf kan hij dat niet. Dries werd opgevoed door zijn zus, die hij mama noemt. Zij weet alles van hem en laat hem nooit in de steek. Hij droomt van een opleiding tot lasser. Als hij werk vindt, wil hij een kleine auto en een studio. Een groot deel van de nacht heeft Jack wakker gelegen van de woorden: 'Een tafel is een tafel en een stoel is een stoel.' En van de uitdrukking in de diepe, zwarte ogen die deze woorden begeleidde.

Voor Jack is een tafel een feesttafel en op een stoel doet hij al eens een handstand. Hij vertelt Jean en Anna over de woorden van Dries. Jean, die erg filosofisch is ingesteld, kan er zich in vinden. 'Natuurlijk is een tafel een tafel,' zeg ik en klop ostentatief op de plastic tuintafel. Als die van massief hout was geweest, had het klopje zeker meer indruk gemaakt. Het is Dries' pleidooi voor realisme dat Jack intrigeert, want zelf is hij tot weinig nuchterheid in staat. En wat moet je met de idee dat een tafel een tafel is? Kan je daar als mens iets mee? Betekent het bijvoorbeeld iets om te zeggen dat een mens een mens is?

Ik antwoord daarop dat het voor sommigen inderdaad wenselijk zou zijn om een mens als een mens te beschouwen zoals je een tafel als een tafel beschouwt. Hij is mis-

schien al een beetje aangeschoten van de cava. Toch sluit de idee aan bij de feitelijkheid waarmee ik mezelf de laatste dagen onderzoek. Zoals ik naar de klasfoto heb gekeken als naar een archeologisch voorwerp, hoe ik mijn vrienden van weleer zag zitten, op hun vijftiende, verbonden door hun zenuwachtige ernst tijdens het examen wiskunde in het college. Het figuur waarover hij zich boog werd beschreven door de zoon van een schoenmaker, een notaris, een kunstschilder... Moeders waren in die tijd nog redelijk onbelangrijk of eerder onbenoembaar; zij droegen niet bij tot status en met hun moederschap was alles reeds gezegd, wat niet min was in hun voor waar aangenomen betekenis van lieflijk en zorgend.

Het figuur dat zijn vrienden en de anderen vormden, noopte hem tot beschrijvingen of eerder diepe doorvoelingen van levens die hij nu als door een omgekeerde verrekijker bekeek, zodat hij ze klein in de verte zag opdooien vanop zijn stoel in de refter van het college. Vandaag voel ik niets meer bij de namen en gezichten van mijn vrienden van destijds, maar zoals vandaag had hij ook toen last van een empathisch vermogen dat naar het zielijke neigde en misschien lag hierin de oorsprong of het motief van het gebeurde, dat een tegenreactie vormde op zijn aanleg.

Wat ik heel goed besepte, was dat deze vrienden en de anderen tezamen als figuur doodliepen. En dat ik de beweging mocht waarnemen, in die wansmakelijk verlichte refter van het college, waar de neonlampen elke schaduw buitenspel zetten. Vanuit de nachtzijde was dit, het examen en de mensen, tergend werkelijk: de schoenmakerszoon wiens thuissituatie ik kende, de notariszoon wiens thuissituatie ik kende, de schilderszoon wiens thuissituatie

tie ik kende: zij waren messcherp in drie dimensies, dodelijk in hun biografieën, veroordeeld door hun anteceden-ten en toch dachten zij zich nieuw, elke dag opnieuw en vanuit vandaag morgen nog nieuwer en overmorgen als de belangrijke stap naar de ultieme bekroning die zou volgen op hun achttiende verjaardag. Die weg stond hun allen helder voor de geest. Niet nu het examen wiskunde liep, maar daarna weer wel. Ik zag hun slaapkamers, met bij de notariszoon de wereldkaart als onderlegger op het bureau, met bij de schoenmakerszoon de potsierlijke bolides op de posters aan de muur, met bij de schilderszoon de geposeerde graffiti op de zoldering: de eerste generatie jongeren die zich niet zoals de voorgaande met veel moeite en nog halfslachtig vanuit hun verleden zouden losscheuren tot iets nieuws, maar die zich gewoon en heel eenvoudig als nieuw zouden poneren in een land en een tijd zonder geschiedenis. De generaties na hen zouden dit nog verder doortrekken. Zij zouden zo nieuw worden dat ze niet meer als dusdanig werden herkend en eerder als ouwelijk werden beschouwd. Ik zag die verwarring der leeftijden al van heel ver aankomen, in die eerste minuten tijdens het examen wiskunde.

Hij zag hen droog en feitelijk zoals ik nu in de tuin de tafel beschouw.

In die ontvlechterde blik ligt reeds de eerste kiem van zijn depressie.

Dat perspectief is vernauwend en verhelderend tegelijk. Het schrijft bijna al het licht weg uit elk beeld dat hij zich vormt of voor ogen heeft en tegelijk wordt de materie van wat hij ziet of denkt zwaar en robuust, alsof het nu verdicht is tot een ontegensprekelijke vorm. 'Een tafel is een tafel' kan evengoed betekenen 'een mens is een mens'

of 'een gedachte is een gedachte', waarbij de waarnemer zich losgemaakt voelt van alles wat is, inclusief zichzelf. Het is de werkelijkheid tot haar essentie teruggebracht. Al het overbodige wordt geschrapt: het directe zonlicht, de kleuren, de franjes. Al het leven wordt weggezogen, met als resultaat een ijzingwekkende stilte en een doods tafereel, waarin ik, Jean, als oog aanwezig ben, een levenloos oog dat louter registreert. Een oog dat in wat het ziet geen waarde zoekt – en zichzelf ook niet langer waardeert.

* *
*

Verzonken in zijn nietsende alles, gezeten onder de appelboom, word ik door Anna gefotografeerd, op het moment dat een rotte appel, die vreemd genoeg gedurende de hele herfst, winter en lente niet door de zwaartekracht werd overmand, loslaat en op mijn hoofd tot moes te pletter slaat. De appelspijs sijpelt door zijn stugge haar tot op zijn gezicht waarop Anna en Jack nu een relativerende glimlach verwachten, maar die komt er niet. Want wat ik zie, is een man van zevenendertig die op een stoel onder een appelboom zit, nadat een rotte appel op mijn hoofd is gevallen. Ik ben niet die man. En aan de andere kant zie ik een vijftienjarige jongen die in het college aan zijn examen wiskunde werkt. Ik ben niet die jongen. En ik kan onmogelijk bedenken waar hij dan wel is, tussen die twee levenspunten in een zoekend oog geworden.

De volgende dag zie ik op de Facebookpagina van Anna de foto waarop hij te zien is met de zwevende appel net boven zijn hoofd. Hij zit erbij als een Tibetaanse monnik die heeft doorgeleerd in de verstilling, met gesloten ogen

en een gezicht in volmaakte rust, zijn handen plat op zijn bovenbenen. Het is een onbedoeld kunstwerk waarin de verticale lijn centraal staat: de boom, waarvan de kruin is afgesneden; Jean, zeldzaam kaarsrecht op zijn stoel die exact voor de stam staat; de vrucht, die de beweging aangeeft; zijn rustende handen die het fundament van het beeld vormen; zijn onderbenen zijn niet te zien, zodat het lijkt alsof Jean heel de constructie vanuit zijn handen omhoogduwt: zichzelf, de boomstam, en dan de zwaartekracht die alles terug naar beneden brengt. Dat de appel rot is, kan worden gelezen als de neerwaartse lijn die een mensenleven in zijn sterfelijkheid volgt. Omdat net op het moment dat Anna de foto maakte een wolk voor de zon schoof, baadt het geheel in een grijs ochtendlicht dat de kleuren uitvlakt tot een soort houtskooltekening, waarbij alleen de handen en het gelaat van de bleekhuidige Jean het weinige licht vangen, van hem een spookachtig portret makend, eerder dood dan levend, met tussen handen en hoofd de smalle, zwarte vlek van zijn kleding.

Onder de foto lees ik dat het beeld al enkele tientallen keren is gedeeld door vrienden, kennissen, familieleden en onbekenden, altijd met het duimpje omhoog. Velen van hen hebben een commentaar geplaatst, zoals: 'Wauw, lijkt wel een schilderij!', 'Alles goed met Jean?', 'Anna, je bent een kunstenaar', 'Is precies een standbeeld', 'Heb je de foto bewerkt?' (waarop Anna heeft geantwoord: 'Nee, is puur natuur'), 'Jean is Newton, maar nog niet helemaal wakker', 'Zit hij daar nog?', 'Dit moet je inzenden voor een wedstrijd', 'Is de foto te koop?', 'Jean, wat vind je er zelf van?' Enzovoort.

Ik heb een hekel aan Facebook en heb zelf geen pagina, maar scan van tijd tot tijd vluchtig de berichten op Anna's

pagina, uit nieuwsgierigheid, maar dikwijls ook omdat ik geniet van een zekere superieure ergernis. Het duurt lang, heel lang, voordat ik beseft dat ik naar een foto van mezelf kijk, dat de commentaren in zekere zin over mij gaan en dat ik rechtstreeks word aangesproken. Een oog kijkt naar het beeldscherm, naar de handen, dan naar de handen op zijn schoot, de levende handen, gaat dan naar de spiegel op de schouwmantel, kijkt daar naar Jean, zoekt opnieuw de foto op het scherm. Het oog vindt de overeenstemming tussen foto en spiegelbeeld. Ik registreer de gelijkenis, terwijl mijn zevende hersenzenuw langs haar linkse vertakking een overdreven sterke impuls stuurt naar de kleine spiertjes van mijn ooglid, dat bovenmatig begint te trillen. Nadat de gelaatszenuw hetzelfde doet langs haar rechtse vertakking, knijpen zijn beide ogen zich krampachtig dicht. In die toestand blijft hij in een voor hem tijdloos vacuüm zitten. In werkelijkheid duurt de catatonische aanval exact tweeëntwintig minuten.